אוצר מדרשים — מדרש לחנוכה

מדרש לחנוכה

[בית המדרש חדר א' צד 132 מכ"י לפסיא]

ישתבח שמו של הקב"ה שהוא לבדו דר במרום ושוכן על שלש מאות ותשעים רקיעים, ובכל רקיע יש שם כסא כבוד עליו ובכל אחד ואחד יש לו משרתים שרפים ואופנים וכרובים וגלגלים. ואל תתמה בדבר זה שהרי מלך בשר ודם שיש לו כמה מקומות יש לו בתים ועליות ותחתונים, כ"ש הקב"ה שהעולם שלו וכן השמים בנוים משלש מאות ותשעים [רקיעים]. ובזמן שבית המקדש היה קיים והיו ישראל עושים רצונו של מקום היה הקב"ה יושב על ערבות של רקיע שביעי מרוב אהבה לישראל. ולאחר שחטאו ישראל עלה למעלה למעלה עד ג' מאות ותשעים רקיעים שנאמר אלך ואשובה אל מקומי.

דרש מרי בר מר, מאי דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, תלה הכתוב המצוה בנר, מה נר זה אינו עומד לאדם אלא לשעה אף המצוה אינה מגינה אלא לשעה, והתורה תלה באור מה אור זה מאיר לעולם אף תורה מאירה בעוה"ז ובעוה"ב שנאמר בהתהלכך תנחה אותך בעוה"ז ובשכבך תשמור עליך בעוה"ב. אמר רבא דרחים רבנן הוי ליה בנין רבנן, דמוקיר רבנן הוי ליה חתנוותא רבנן, דדחיל מרבנן הוא גופיה הוי צורבא מרבנן, ואי לאו בר הכי הוא משתמעון מילי כצורבא מרבנן. אמר רב הונא הרגיל בנר חנוכה הווין ליה בנים תלמידי חכמים, הזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה, הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין.

תנו רבנן, בימי מלכות יון הרשעה גזרו על ישראל שכל מי שיש לו בריח בתוך ביתו יחקוק עליו שאין לשונאי ישראל (לישנא מעליא נקיט) חלק ונחלה באלהי ישראל, מיד הלכו ישראל ועקרו בריחים שבבתיהם. ועוד גזרו שכל מי שיש לו שור יכתוב על קרנו שאין לשונאי ישראל חלק באלהי ישראל, הלכו ישראל ומכרו שוריהם. ועוד גזרו עליהם שיהיו בועלין נשיהן נדות הלכו ישראל ופרשו מנשיהן. ועוד גזרו שכל מי שנושא אשה תבעל להגמון תחלה ואח"כ תחזור לבעלה. ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים עד שנשאת בתו של יוחנן כ"ג, כיון שרצו להוליכה אצל אותו ההגמון פרעה ראשה וקרעה בגדיה ועמדה ערומה בפני העם, מיד נתמלא יהודה ואחיו חימה עליה ואמרו הוציאוה לשריפה ואל יתגלה דבר זה למלכות מפני סכנת נפשות, שהעיזה פניה להיות ערומה בפני כל העם הזה. אז אמרה לו היאך אתבזה לפני אחי ורעי ולא אתבזה בעיני ערל וטמא שאתם רוצים למעול בי ולהוליך אותי לשכב אצלו. כיון ששמע יהודה וחביריו כך נועצו יחדיו להרוג ההגמון, מיד הלבישו הנערה בלבוש מלכות ועשו חופה של הדס מבית חשמונאי עד ביתו של הגמון ובאין כל בעלי נבל וכנור ובעלי זמר והיו מזמרים ומרקדים עד שבאו לבית ההגמון. כיון ששמע ההגמון כך אמר לשריו ועבדיו ראו אותם שהם מגדולי ישראל מזרע אהרן הכהן כמה הם שמחים לעשות רצוני ראויים הם לכבוד גדול, וצוה להוציא חוץ שריו ועבדיו ונכנס יהודה וחביריו עם אחותו אצל ההגמון וחתכו ראשו ובזזו כל אשר לו. והרגו שריו ועבדיו ודרסו היוונים עד גמירא חוץ מעיקר המלכות. וישראל שהיו בעיר היו ברתת וברעד בשביל אותם בחורי ישראל. יצאה בת קול ואמרה "נצחו טליא דאזלו למעבד קרבא באנטוכיא" וחזרו אותם בחורים וסגרו השערים ועשו תשובה ועסקו בתורה ובגמילות חסדים. כיון ששמע מלך יוונים שהרגו ישראל הגמון שלו קבץ כל עמו ובא לפני ירושלם והביא אותה במצור, ונפחדו מאד היהודים, והיתה שם אשה אלמנה יהודית שמה ולקחה שפחתה והלכה אצל שערי ירושלם ואמרה הניחו אותי לצאת שמא יעשה המקום נס על ידי, ופתחו לה ויצאה, והלכה לפני המלך, ויאמר לה מה תבקשי, ואמרה אדוני! בת גדולים מישראל אנכי ואחי נביאים ושמעתי שהיו מתנבאים שמחר תפול ירושלם בידך, כיון ששמע כך שמח שמחה גדולה. והיה לו אחד מחכמיו שהיה רואה וחווה בכוכבים והיה אומר רואה אני שישראל חוזרים בתשובה ואי אתה יכול להם, חזור למקומך, ונתמלא המלך חמה עליו וצוה לחטפו, ואסרו ידיו ורגליו לתלות אותו על העץ אצל ירושלם ויאמר המלך מחר כשתפול ירושלם בידינו נהרוג אותו, והיה המלך מאמין לאותה יהודית ויאהב אותה ויאמר לה רצונך שתנשאי לי? ואמרה לו אדוני המלך איני ראויה אפילו לאחד מעבדיך, ואמנם כיון שלבך נוטה לזה תעביר כרוז בכל המחנה שכל מי שיראה שתי נשים הולכות אצל המעיין אל יפגעו בהן לפי שצריכה אני לילך לשם לרחוץ עצמי ולטבול. מיד העבירו הכרוז ועשתה כך, ועשה המלך משתה גדול ושתו ונשכרו, ואח"כ הלכו כל אחד ואחד לאוהליו והמלך ישב בחיקה וישן, והלכה אותה יהודית

ונטלה סייף שלו וחתכה ראשו ופשטה סדין עליו, והלכה עם ראשו של מלך אצל שערי ירושלם ואמרה פתחו לי השערים שכבר עשה הקב"ה נס על ידי, אמרו לה לא דייך שזנית וקלקלת אלא שבאת בעלילה עמנו, מיד הראה להם ראשו של מלך, כיון שראוהו פתחו השערים ויצאו והרימו קול שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. כיון ששמעו יוונים כך אמרו למחרת באים עלינו, והלכו למלך ומצאוהו בלא ראש ונפל עליהם אימה ופחד וברחו כלם, וירדפו ישראל אחריהם והרגו מהם כמה וכמה. כן יעשה הקב"ה נקמה בשונאינו מהרה ויחיש לנו ישועה ככתוב ובא לציון גואל.

דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת, והכתיב והארץ כבגד תבלה? אלא אלו ישראל שנקראו ארץ שנאמר כי תהיו אתם ארץ חפץ. דור הולך ודור בא אלו או"ה שבכל דור ודור יועצים על ישראל לאבדם והקב"ה מצילנו מידם שנאמר עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו. א"ר אלעזר בא וראה כמה חביבים ישראל לפני המקום שלעולם מקדים להם רפואה למכה שנאמר כרפאי לישראל. בא יון הרשעה וגזרו וחשכו עיניהם של ישראל ואמרו שכל מי שמזכיר שמו של הקב"ה ידקר בחרב, והרבה מישראל נהפכו למינות, והיה שם משומד אחד בליעל תתני בן פחת שמו, שהיה יועץ עצות רעות על ישראל ואמר שכל זמן שיקריבו קרבן של שחר ושל בין הערבים אינם נופלים בידכם, עמדו ובטלוהו, וחזר עוד אותו בליעל ואמר אלהיהם שונא זימה, אם תוכלו להכשילם בזנות תמשלו עליהם, עמדו וגזרו שכל מי שיכתוב כתובה לאשתו יקרעו אצבעותיו. חזר ואמר מצוה אחת יש להם שאם לא יעשו אותה יאבדו מן העולם וזו הדלקת נר בבית המקדש, שנאמר להעלות נר תמיד וכתוב עליו תן חלק לשבעה וגם לשמונה, תן חלק לשבעה שכל מי שיש לו חלק בשבע נרות שהן מאירות תמיד בביהמ"ק וגם לשמונה ימי החג אין בריה יכולה להם, עמדו וטמאו כל השמנים שבביהמ"ק ולא נשתייר כ"א פך שמן שלא היו יודעים שהיה מונח תחת המזבח ונעשה נס והדליקו מאותו פך קטן שמונה ימים, ועמד הקב"ה וקבע להם שמונה ימי חנוכה שלא היה מועד עד עכשיו. אמר הקב"ה חשבתם לעקור שבעת הנרות ושמונה ימי החג הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם. אתם אמרתם שכל מי שיזכיר שמי ידקר בחרב, אני קובע הלל לשמי שמונה ימי חנוכה, ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית.

חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה, אמר רשב"י אלו יוונים שעשו מלחמה עם חשמונאי ובניו, ובשעה שנכנסו להיכל הלך יווני אחד ולקח ספר תורה והביא חנה בת יוחנן כ"ג שלא היה כיפיה בעולם והיתה נישאת לאלעזר בן חשמונאי, ורצה אותו יווני לבוא עליה בפני בעלה ואביה, אמר יוחנן כ"ג למתתיהו אני ושלשה בני ואתה ושבעה בניך הרי י"ב כנגד י"ב שבטים, מובטח אני שהקב"ה עושה נס על ידינו. מיד הרים אלעזר הסייף והרג אותו היווני ואמר עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ. א"ר יצחק ששים רבוא אלף גייסות הוו וכל אחד מהם היה לו אלף איש תחתיו שבאו עם גליסקס הרשע להלחם עם בית חשמונאי, והיה אומר אותו הרשע מה לנו לירוא? הם שנים עשר כנגד חיל גדול! שמא תאמר אלהיהם יוציא כוכבים ממסילות ויעשה מלחמה עמנו ושודדים אותנו כדרך שעשה עם סיסרא, הרינו סכין עצמנו בדם חזיר ובש"ז של סוס שאין נוגעים אותנו. ואם תאמרו יביא מבול, כבר נשבע בשמו הגדול שלא יביא מבול לעולם. אם תאמרו ישלח נחשים ועקרבים ודובים כדרך שעשה בכותיים הרי אנו רוכבין על פילים שאין חיות נוגעות בהם. והיו ישראל עומדים בתפלה ואמרו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא עמדנו להלחם כנגדם אלא בעבור שמך הגדול שלא יתבזה בגוים, ואם אינך עושה נס על ידינו יאמרו אין לו עצה, וכתיב בך גדול העצה ורב העלילה. מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר שתוקו בניי, התיצבו וראו נקמת ה' אשר יעשה בגוים, והביא כל השרים (שרי מעלה) של שבעים אומות ואמר להם כל אחד מכם יהרוג את שלו מן החיל של אותו רשע, ואם ינוס אחד מהם הרי נפשו תחת נפשו, שנאמר ביום ההוא יפקוד ה' על צבא המרום במרום וגו'. מיד ירדו לארץ וכל יווני שהיה חץ על קשתו לזרוק בישראל היה המלאך מחזירו ונועץ בלבו, שנאמר קשת גבורים חתים וגם חרבם תבוא בלבם. והיו בני חשמונאי רואין זה את זה ואמרו ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. תניא שלש שנים לא היה אדם יכול לעבור שם מפני ריחם, ושבע שנים זרעו ישראל שדותיהם וכרמיהם בלא זבל מדם שלהם, ועשרים ושלש שנים הסיקו ישראל מרומחיהם וקשתם, ועליהם אמר הכתוב שם רשעים ירקב, ועל בית חשמונאי וכיוצא בהם זכר צדיק לברכה. וחזרו לביתם לשלום, ולא מצאו שמן טהור אלא פך קטנה שהיה בשיתין המזבח ולא היה שמן אלא כדי להדליק לילה אחד ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים, ולפיכך קבעו שמונת ימי חנוכה.

תם מדרש לחנוכה